

Vloga in dejavnosti slovenske milice med osamosvojitvenimi procesi Republike Slovenije in akcijo »Sever«

Tomaz Čas

Namen prispevka:

Namen prispevka je analizirati vlogo in dejavnosti slovenske milice med akcijo »Sever« v letu 1989 in drugimi osamosvojitvenimi procesi, ki so se začeli že veliko prej in so pozneje prispevali k osamosvojitvi Republike Slovenije, vključno z osamosvojitveno vojno in odhodom zadnjega vojaka JLA iz Slovenije. Posebna pozornost je namenjena akciji »Sever«, v okviru katere so organi za notranje zadeve in milica z ustreznimi načrti in dejavnostmi zagotovili vse potrebno za preprečitev napovedanega »mitinga resnice« v Ljubljani.

Metodologija:

V skladu z namenom prispevka so bile uporabljene ključne kvalitativne metode, deskriptivna metoda, predvsem pa analiza primarnih in sekundarnih pisnih virov ter dokumentov, povezanih z akcijo »Sever« in drugimi osamosvojitvenimi procesi. Analiza je obsegala tudi delni vpogled v takratno organiziranost organov za notranje zadeve in slovenske milice ter njeno oceno.

Ugotovitve:

Akcija »Sever« ni bila niti začetek niti konec osamosvojitvenih procesov, saj so se določeni procesi in dogodki nenehno stopnjevali in zaostrovali, kar je povzročilo nove in nove akcije, vse do osamosvojitvene vojne, v kateri sta slovenska milica in slovenska teritorialna obramba opravili zgodovinsko nalogo. Akcija »Sever« ni bila klasična akcija, temveč je bila pomemben del osamosvojitvenih procesov. Pomenila je veliko več kot le preprečitev »mitinga resnice« saj so ob tem v milici in drugih operativnih službah organov za notranje zadeve vse leto potekala različna usklajevanja kakor tudi priprave na mobilizacijo aktivnega in rezervnega sestava milice ter tehničnih sredstev. Pri vseh teh nalogah je sodelovalo 6472 miličnikov, rezervnih miličnikov in drugih delavcev organov za notranje zadeve. Kot kažejo ugotovitve, je beseda »sever« v osemdesetih letih kazala na odpor slovenske milice do nekaterih rešitev, ki sta jih ponujala »jug« oziroma Zvezni sekretariat za notranje zadeve in Jugoslovanska ljudska armada. In prav zaradi tega »sever« nikakor ni le sinonim za delovanje slovenske milice v času »preprečitve mitinga resnice« v Sloveniji, temveč je sinonim za delovanje slovenske milice v vseh procesih, ki so prispevali k osamosvojitvi Slovenije, vključno z osamosvojitveno vojno in odhodom zadnjega vojaka JLA iz Slovenije.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Ugotovitve analize se nanašajo izključno na organe za notranje zadeve in slovensko milico med osamosvojitvenimi procesi pred akcijo »Sever« in na akcijo »Sever« v letu 1989. Uporabnost analize je zelo pomembna tudi za razumevanje vloge milice med akcijo »Sever« in drugimi osamosvojitvenimi procesi, zaradi česar je milica osamosvojitveno vojno dočkala pripravljena tako v strokovnem kot psihofizičnem pogledu.

Praktična uporabnost:

Ugotovitve analize so uporabne kot prispevek k dokumentiranju pomembne vloge slovenske milice in organov za notranje zadeve med osamosvojitvenimi procesi in akcijo »Sever«.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek prinaša prvo analizo in predstavitev vloge organov za notranje zadeve in slovenske milice med osamosvojitvenimi procesi pred akcijo »Sever«.

UDK: 351.74/76:323.233(497.4)1989"

Ključne besede: akcija »Sever«, osamosvojitveni procesi, milica, »miting resnice«

The Role and Activities of Slovenian Police Forces during the Independence Processes of the Republic of Slovenia and Operation »Sever«

Purpose:

This article aims to analyse the role and activities of the Slovenian police forces during Operation »Sever« in 1989, and in other earlier processes related to Slovenia's progress towards independence, including the Independence War and the departure of the last soldier of the Yugoslav People's Army from Slovenia. A considerable emphasis has been placed on Operation »Sever« which provided the basic framework for the interior affairs authorities and the police to plan and organise the activities aimed at halting »the rally of truth« in Ljubljana.

Methodology:

The paper explores primary and secondary resources and the documents about Operation »Sever« and other independence processes by means of the key qualitative method, i.e. the descriptive method. In one of its segments, the analysis deals with the organisation and evaluation of the IAA and the then police forces.

Findings:

The paper finds that Operation »Sever« neither marked the beginning nor the end of a chain of independence processes which were progressively intensifying and culminating, thus fuelling further actions and operations leading to the Independence War in which the Slovenian police and the Slovenian Territorial Defence played their historic roles. Operation »Sever« was one of a kind, and constituted an important facet of the independence process. Its purpose was broader than just the obstruction of »the rally of truth«. The coordination activities within the police force and other operational services of the IAA, including the recruitment of civilians and reserve forces and technical means, had been taking place for a whole year. A total of 6,472 police officers and other IAA staff were

involved in the process. The paper confirms that in the 80s the expression Sever (North) referred to the Slovenian police forces' resistance to some of the events mounted by the South, i.e. the Federal Secretariat of Internal Affairs and Yugoslav People's Army. This is why Sever can never be just a synonym for the operations of the Slovenian police to thwart »the rally of truth« in Slovenia; it will always refer to participation of the Slovenian police in the processes which led to Slovenia's independence, including the Independence War and the departure of the last soldier of the Yugoslav People's Army from Slovenia.

Research limitations/implications:

The outcomes of the analysis refer specifically to the IAA and the Slovenian police in the independence process, i.e. before and after Operation »Sever«, which took place in 1989. This paper is important for understanding the role of the police at the time of Operation »Sever« and during other independence processes which the police awaited fully alerted, and professionally and psychophysically prepared.

Practical implications:

The article documents the significant role of the Slovenian police and the IAA in the independence processes and during Operation »Sever«.

Originality/Value:

For the first time ever the role of the IAA and the police forces in before Operation »Sever« is depicted and analysed.

UDC: 351.74/76:323.233(497.4)"1989"

Keywords: Operation »Sever«, independence processes, the police, »rally of truth«

1 UVOD

Akcija »Sever« leta 1989 ni bila klasična akcija: bila je pomemben del osamosvojitvenih procesov, ki so potekali pred akcijo »Sever« in po njej. Njen pomen je veliko več kot samo preprečitev t. i. »mitinga resnice«, saj so ob tem vse leto potekala različna usklajevanja v milici in drugih operativnih službah organov za notranje zadeve ter priprave na mobilizacijo aktivnega in rezervnega sestava milice in tehničnih sredstev. Pri vseh teh nalogah je sodelovalo 6472 miličnikov in drugih delavcev organov za notranje zadeve. Akcija »Sever« ni bila začetek niti konec osamosvojitvenih procesov, saj so se določeni procesi in dogodki nenehno stopnjevali in zaostrovali, to pa je povzročilo nastajanje novih in novih akcij, vse do osamosvojitvene vojne, ko sta slovenska milica in slovenska teritorialna obramba opravili zgodovinsko nalogo: zadali sta hud udarec in poraz Jugoslovanski ljudski armadi. Tako ravnanje zato upravičeno sodi v zgodovino slovenskega naroda.

V zvezi z osamosvojitvenimi procesi, ki so potekali pred akcijo »Sever«, bomo najprej obravnavali narodno zaščito kot najširšo organizirano obliko samozaščitnega delovanja, ki je bila formalnopravno urejena v začetku osemdesetih let, in prikazali sistem usposabljanja vseh struktur narodne zaščite, ki je zagotovil, da smo v osamosvojitveni vojni imeli vsi dovolj varnostno-obrambne znanja

in izkušenj. V nadaljevanju bomo obravnavali pritiske Jugoslovanske ljudske armade in Zveznega sekretariata za notranje zadeve, da se pristojnosti vojakov pri varovanju državne meje povečajo z razširitvijo 100-metrskega na kilometrski mejni pas, zahteve po uvedbi enotnega informacijskega sistema v Zveznem sekretariatu za notranje zadeve in poudarjanje prednostnega mesta zvezne zakonodaje na področju javne varnosti, zahteve, da je treba uniformo milice v celotni državi urediti tako, da ne bo mogoče opaziti, da je miličnik prestopil republiško mejo, in ne nazadnje dejstvo, da se je milica uprla tudi določenim nalogam, ki jih je zahtevala služba državne varnosti, vodena iz Beograda. Prikazali bomo tudi ravnanje milice v času, ki ga je bilo marsikdaj težko opredeliti kot značilno zakonito ravnanje, temveč predvsem kot legitimno ravnanje, ki je bilo bolj posledica razumnega ravnanja milice v skladu z interesi slovenskega naroda, ki se je v tistem času upiral nekaterim odločitvam jugoslovanskega vodstva, ki je zaviralo razvoj demokracije v Sloveniji. Posebej bomo omenili, da smo že leta 1989 začeli pripravljati celovit sistem varovanja državne meje, po preprečenem »mitingu resnice« pa je to postala prednostna naloga milice. Tako lahko že v uvodu poudarimo, da je bil že aprila 1990 pripravljen prvi predlog varovanja državne meje, ki je imel štiri različice. Različica D je določala tudi varovanje meje z Republiko Hrvaško, ki so ga miličniki izvajali na mejnih prehodih, ki obstajajo danes.

V sklepnem delu bomo obravnavali nekatere ključne naloge operativnega štaba Republiškega sekretariata za notranje zadeve pri vodenju akcije »Sever« (v nadaljevanju: operativni štab RSNZ) in posebne enote milice Republiškega sekretariata za notranje zadeve (v nadaljevanju: PEM RSNZ) ter naloge drugih enot milice, ki so prispevale k temu, da »mitinga resnice« v Ljubljani 1. decembra 1989 ni bilo, kar je onemogočilo uresničitev vseh scenarijev, katerih namen je bil povzročiti izredne razmere v Republiki Sloveniji, ki je z demokratičnimi procesi počasi stopala po poti do njene samostojnosti. Sledila bo razprava s sklepnimi ugotovitvami.

2 NARODNA ZAŠČITA

Narodna zaščita je posebna vojaška in zaščitna organizacija med NOB, je organizirana samozaščita prebivalcev v miru in vojni in je delovala v okviru slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja v letih 1941–1945 (Enciklopedija Slovenije, 1993: 309). Slovenski narod ima glede tega izjemno izkušnjo v narodnoosvobodilnem boju med 2. svetovno vojno s konceptom Osvobodilne fronte Slovenskega naroda. Ta je tvorila zaščitno in vojaško organizacijo, istočasno – glede na razmere – naj bi bila vmesna stopnja med različnimi oblikami množičnega boja proti okupatorju, bila je zamišljena tudi kot nekakšna mestna oziroma krajevna »gverila«, vezana na svoj kraj in na svoje delovno mesto (Bravničar, 1976: 58-59).

V vsaki sodobni družbi je ključnega pomena, kako deluje obrambno-varnostni sistem in kakšno je zaupanje v ta sistem. Zato je razumljivo, da smo v Republiki Sloveniji ta koncept zelo dobro poznali, saj je bil izhod v sili, ko je v najkriticnejšem času, na začetku 2. svetovne vojne, odpovedal obrambno-varnostni sistem bivše Jugoslavije. To je bila izjemna izkušnja, ki so se je zavedali vsi slovenski domoljubi

in se po prepričanju mnogih trdno odločili, da bodo podoben koncept delovanja razvili tudi pri konceptu obrambno-varnostnega sistema Republike Slovenije.

Ne glede na navedeno je mogoče ugotoviti, da Slovenija v povojnem obdobju do sredine sedemdesetih let razvoju narodne zaščite ni namenjala bistvene pozornosti. Z Ustavo Republike Slovenije (1974) in Zakonom o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah (1976) so bili določeni temelji za samoupravno reševanje vprašanj družbene samozaščite v vseh glavnih okoljih. Zakon je vseboval določila o narodni zaščiti kot posebni obliki organiziranosti in delovanja občanov oziroma delovnih ljudi pri razvijanju družbene samozaščite v miru, izrednih razmerah in vojni. Tako je oživila misel o ponovnem organiziranju narodne zaščite, ki bi jo organizirali delovni ljudje in občani v vseh okoljih.

Ponovno organiziranje narodne zaščite je bilo dejansko reafirmirana izkušnja narodne zaščite iz obdobja narodnoosvobodilnega boja, prilagojena potrebam in doseženi stopnji razvoja družbene samozaščite in splošne ljudske obrambe. Narodna zaščita je bila kot najširše organizirana oblika samozaščitnega in samoobrambnega delovanja delovnih ljudi in občanov organizirana v krajevnih skupnostih, temeljnih organizacijah združenega dela in drugih organizacijah združenega dela, v delovnih skupnostih samoupravnih organizacij in skupnosti, organov družbenopolitičnih skupnosti, družbenopolitičnih in družbenih organizacij ter društev. Do leta 1982 se je narodna zaščita uvajala v sistem družbene samozaščite in splošne ljudske obrambe ter se organizacijsko tudi utrdila. Spoznanja iz njenega delovanja in praktične izkušnje so bile zajete v novem Zakonu o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (1982), ki je razširil njeno vlogo in pomen v sistemu družbene samozaščite in splošne ljudske obrambe ter jo prilagodil takratnim družbenim razmeram. Narodno zaščito je zakon tolmačil kot najširšo organizirano obliko samozaščitnega in samoobrambnega delovanja delovnih ljudi in občanov. Tvorila je obliko organiziranosti, v kateri se uresničuje in zagotavlja temeljna pravica delovnih ljudi in občanov, da sami in v sodelovanju z drugimi varujejo osebne in družbene razmere življenja in dela (Jeglič, 1987: 94). V njo so bile vključene najširše ljudske množice ne glede na spol, starost in moralno-politično oporečnost. Njena organizacija ni bila pojmovana v klasičnem formacijskem smislu (enote, čete), temveč je to bilo organizirano delovanje, kot so ga zahtevale trenutne varnostno-obrambne potrebe in trenutni položaj.

Za razvoj, organiziranje in delovanje narodne zaščite ter za izpopolnjevanje in usposabljanje njenih pripadnikov so bili pomembni tudi naslednji dokumenti in predpisi:

- Smernice Predsedstva SRS za nadaljnji razvoj, organiziranje in delovanje narodne zaščite (1983),
- Pravilnik o organiziranju, aktiviranju in opravljanju nalog ter oznakah in oborožitvi narodne zaščite (1983),
- Navodilo o uporabi enot civilne zaščite za opravljanje določenih nalog narodne zaščite (1983) in
- Pravila postaje milice (1982).

V Republiki Sloveniji se je tako razvijal koncept splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. Ta koncept je temeljil na vrednotah slovenskega naroda,

domoljubju in vsesplošnem ljudskem odporu zoper vsakogar, ki bi posegal v samobitnost slovenskega naroda, njegovo identiteto in vrednote oziroma v tisto, kar slovensko domovino dela takšno, da so ljudje v njej srečni in zadovoljni, da lahko v njej uresničujejo osnovne človeške vrednote in demokratična načela oziroma načela pravne in socialne države. Narodna zaščita je bila v letu 1986 organizirana v 1201 krajevni skupnosti (98,8 %), v 4216 (83,1 %) temeljnih organizacijah združenega dela in v 599 (46,5 %) delovnih skupnostih, aktivirana za izvajanje nalog in usposabljanje je bila v več kot tisoč primerih, pri čemer je sodelovalo okrog 12.500 krajanov in delavcev v temeljnih organizacijah združenega dela ter delovnih skupnostih (Analiza organiziranosti, usposobljenosti in aktivnosti narodne zaščite, 1986).

3 NARODNA ZAŠČITA IN DOMOLJUBJE V MILICI PRED AKCIJO »SEVER«

Domoljubje pripadnikov milice oziroma spoštovanje in zagotavljanje osnovnih človeških vrednot in demokratičnih načel oziroma načel pravne in socialne države je bil sistem, ki je bil učinkovit in izjemen, saj so miličniki narodno zaščito kot najširšo organizirano obliko samozaščitnega delovanja sprejeli za svojo. Ob vzpostavitvi tega koncepta so začeli usposabljati vse strukture narodne zaščite, tako da so ob preprečitvi »mitinga resnice« in v osamosvojitveni vojni imeli vsi dovolj varnostno-obrambnih znanj in izkušenj. Zvezni organi so narodno zaščito imeli za nekakšno slovensko posebnost, podedovano iz druge svetovne vojne, čeprav je niso prav dobro razumeli niti v organizacijskem, kaj šele v vsebinskem pomenu.

Zvezni organi in Jugoslovanska ljudska armada so spoznali, kaj je narodna zaščita, ko so se jim državljani Republike Slovenije skupaj s slovensko milico in teritorialno obrambo zakonito uprli tudi z orožjem in tako v osamosvojitveni vojni pred 18 leti zavarovali interese slovenskega naroda in njegovo identiteto ter se s tem izpostavili in dokazali kot največji domoljubi (Čas, 2009: 38).

Danes marsikdo ne ve, da so bili prav ti predpisi, organiziranost, usposabljanje in vse drugo, povezano z narodno zaščito, osnova za vzpostavitev in delovanje manevrske strukture narodne zaščite v letu 1990 in med osamosvojitveno vojno v Republiki Sloveniji.

4 ZAHTEVE PO ŠIRJENJU MEJNEGA PASU IN PRISTOJNOSTI VOJAKOV JUGOSLOVANSKE LJUDSKE ARMADE

Republika Slovenija je imela 671 km dolgo državno mejo na kopnem in morju ter 114 mejnih prehodov različnih kategorij (Celar, 2002: 119). V letu 1990 je slovenske mejne prehode v obe smeri prestopilo več kot 118 milijonov potnikov, od tega več kot 60 odstotkov tujcev (Letno poročilo RSNZ, 1990). Ti podatki kažejo pomen, ki ga je imela Slovenija kot tranzitna država, saj je na slovenske mejne prehode odpadlo letno preko 70 odstotkov vsega prometa preko mejnih prehodov na območju Jugoslavije. Milica je morala pri tem strogo spoštovati poseben mejni

režim, ki je bil specifičen glede na sporazuma z Vlado LR Madžarske (Sporazum med vlado SFRJ in vlado LR Madžarske o maloobmejnem prometu oseb, 1975) in Republiko Avstrijo (Sporazum med SFRJ in Republiko Avstrijo o obmejnem prometu, 1975) in protokol z Italijansko republiko (Protokol med FLRJ in Republiko Italijo o svobodnem prehodu na vrhove planin Mangart in Kanin, 1959) ter druge dokumente. Sporazuma o obmejnem prometu, protokol in drugi sporazumi o olajšavah v planinske, turistične in cerkvene namene (Celar, 2002: 123) so zahtevali prilagajanje milice pri njihovem delu in liberalizacijo ureditve prehajanja državne meje, česar pa ni upoštevala Jugoslovanska ljudska armada, ki je imela na tem področju določene pristojnosti. Še več: RSNZ in slovenska milica sta se vse pogosteje srečevala z različnimi zahtevami Zveznega sekretariata za notranje zadeve in Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo po vse večjih pristojnostih na državni meji v Sloveniji, kar se je stopnjevalo od leta 1982 naprej.

V tem času so strokovnjaki slovenske milice začeli vse pogosteje navezovati stike z italijanskimi, avstrijskimi in tudi nemškimi mejnimi varnostnimi organi ter se seznanjali z usmeritvami »evropske kontrole«, ki v glavnem ni poznala vojaških enot za varovanje in kontrolo državne meje. Še manj pa so poznali obmejni pas, kjer bi bila skoraj onemogočena gibanje in naseljevanje, kot je to veljalo na vseh zunanjih mejah Jugoslavije. Nosilec zaprtosti območja ob državni meji je bil vseskozi Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo, sledil pa mu je tudi Zvezni sekretariat za notranje zadeve.

Njuna glavna zahteva je bila razširitev mejnega pasu, kjer je bilo gibanje strogo omejeno, s 100 na 1000 metrov, v izrednih razmerah v Jugoslaviji pa celo od 5000 do 10.000 metrov (Celar, 2001: 9). Temu se je milica odločno uprla, saj bi to pomenilo, da bi lahko vojaki JLA izvajali svoja pooblastila na celotnem območju Nove Gorice, Gornje Radgone itd.: na obmejnem območju 1000 metrov bi lahko legitimirali, pregledovali, zadržali in privedli vsakogar, za katerega bi obstajal sum, da je ali da bo nezakonito poskušal prestopiti državno mejo.

Argumenti slovenske strani, s katerimi je nastopala slovenska milica pred zveznimi organi, so nasprotovali širjenju obmejnega pasu. Po evropskem vzoru so se pojavljale tudi zelo jasne zahteve, da bi ukinili obmejni pas in preprečili širjenje pooblastil mejnih vojaških enot. Tako so tudi vsi strokovni in politični pritiski iz Slovenije pripeljali do tega, da je bil predlog o razširitvi pristojnosti mejnih enot JLA začasno umaknjen z dnevnega reda zvezne skupščinske procedure (Celar, 2002: 124-125). Vse te dejavnosti slovenske policije in RSNZ, ki so preprečile širitev obmejnega pasu in pooblastil vojakov JLA, lahko upravičeno štejejo k pomembnim procesom, ki so prispevali k osamosvojitvi Slovenije, saj je bilo varovanje državne meje eden najpomembnejših atributov državne suverenosti.

5 VZPOSTAVITEV KONCEPTA ZAVAROVANJA DRŽAVNE MEJE REPUBLIKE SLOVENIJE

5.1 Obdobje do prvega polletja leta 1990

Vse opisane dejavnosti slovenske milice pri preprečevanju širjenja obmejnega pasu je povzročil dodatne dejavnosti milice, ki se je jeseni leta 1989 v soglasju s takratnim sekretarjem na notranje zadeve odločila, da začne pripravljati koncept varovanja državne meje Republike Slovenije.

Po preprečenem mitingu oziroma uspešno končani akciji »Sever« je bila to prednostna naloga milice. To potrjuje tudi zapis Čelika (2001: 7), da so bile na disketah shranjene računalniške simulacije vzpostavitve meje s Hrvaško, ki so bile opravljene po preprečenem mitingu, napovedanem za 1. december 1989, in da je bilo treba to gradivo le »prevetriti« in ga prilagoditi novim razmeram. Tako je bil že aprila leta 1990 pripravljen prvi predlog varovanja oziroma zavarovanja državne meje, ki je imel štiri variante. Varianta D je določala tudi varovanje meje z Republiko Hrvaško z več kot 600 miličniki in mejnimi prehodi, ki jih imamo danes.

Vse to se je dogajalo pred prvimi parlamentarnimi volitvami leta 1990, zato je zelo moteče, ko nekateri opisane dogodke postavljajo v nepravi čas in pozablajo, da je bila milica takrat strokovno in organizacijsko odlično pripravljena na izvajanje najzahtevnejših varnostnih nalog. Ob tem moramo poudariti, da je vodstvo milice ravnalo profesionalno, organizirano, legitimno in prilagojeno takratnim varnostnim razmeram in demokratičnim procesom v Sloveniji ter se ni podrejalo nerazumnim odločitvam Zveznega sekretariata za notranje zadeve in Jugoslovanske ljudske armade.

Prvi predlog varovanja državne meje, ki je bil pripravljen aprila 1990 in je vseboval tudi varianto D, ta je določala varovanje meje z Republiko Hrvaško, je pomočnik načelnika slovenske milice (op. avtorja: pomočnik načelnika slovenske milice je bil avtor tega prispevka, načelnik slovenske milice pa Pavle Čelik) v drugi polovici junija izročil novoimenovanemu načelniku slovenske milice (Čas, 1999: 28). V zvezi s tem je republiški sekretar za notranje zadeve (op. avtorja: Igor Bavčar) sprejel ustrezno odločitev in, da bi dokončali projekt, 24. 7. 1990 imenoval delovno skupino, ki je pripravila projekt zavarovanja državne meje Republike Slovenije, in za vodjo določil pomočnika načelnika milice Tomaža Časa (Odločba o imenovanju delovne skupine, ki bo pripravila projekt zavarovanja državne meje Republike Slovenije, 1990). Naloga skupine je bila tudi oceniti varnostne razmere na mejah Republike Slovenije z Avstrijo, Madžarsko in Italijo. Povsem v tajnosti se je pripravljala projekt D, po katerem bi slovenska policija (op. avtorja: milica) na dan državnosti prevzela slovensko-hrvaško mejo (Celar, 2001: 9).

5.2 Obdobje od drugega polletja leta 1990 naprej

V drugi polovici leta 1990 so bile v Sloveniji že obravnavane programske usmeritve nove slovenske vlade, ki so jasno kazale tudi temeljite spremembe pravne ureditve Slovenije. V drugem delu programa, ki je govoril o slovenski državi, se je slovenska

vlada zavzela, da bo v skladu s svojimi pristojnostmi začela priprave, na podlagi katerih bodo slovenske enote milice prevzele nadzor in varovanje državne meje Slovenije (Celar, 2002: 125). Tem usmeritvam je sledila tudi omenjena odločba, ki je delovno skupino za pripravo projekta zavarovanja državne meje Republike Slovenije pooblastila, da:

- izdela varnostno oceno in pregled posebno ogroženih odsekov in posameznih krajših delov državne meje,
- pripravi predlog sprememb zakonov s področja prehajanja čez državno mejo in gibanja v mejnem pasu ter s področja gibanja in prebivanja tujcev ter drugih predpisov, ki so pomembni za pravno ureditev varovanja državne meje,
- pripravi predlog in oceno uporabnosti objektov in naprav mejnih enot JLA, ki jih bo ob prevzemu varovanja državne meje potrebovala in uporabljala policija,
- izdela sistem in sprejme odločitev o sistemu varovanja ter določi s katerimi enotami milice (splošno ali posebno delovno področje itd.) bomo varovali državno mejo,
- pripravi predlog organizacije, sistemizacije, kategorizacije in delovnega področja enot milice, ki bodo vključene v varovanje državne meje,
- pripravi predlog sprememb sistemizacije in kategorizacije postaj in oddelkov milice s splošnim delovnim področjem,
- pripravi predlog sistemizacije in popolnitve s tehničnimi sredstvi, vozili in drugo opremo za enote milice, ki bodo opravljale nalogo varovanja državne meje,
- izdela predlog programa okrepljenega kadrovanja v policijo za potrebe popolnitve prostih delovnih mest v enotah milice,
- sodeluje pri pripravi programa izobraževanja in izpopolnjevanja policistov za opravljanje nalog varovanja državne meje in
- opravi druge naloge, ki so potrebne za uspešen prevzem varovanja državne meje z milico (Odločba ..., 1990: 2).

Delovna skupina je projekt zavarovanja državne meje pripravljala vzporedno s političnimi in zakonskimi rešitvami slovenske vlade in Skupščine Republike Slovenije. V tem času so nekatere vodilne evropske države podpisale schengenski sporazum o postopni ukinitvi kontrol na skupnih mejah, hkrati pa so politična dogajanja v Jugoslaviji pripeljala do tega, da je Slovenija morala uporabiti nove podlage za delovanje na področju varovanja državne meje, ki so jih pripravili strokovnjaki za mejne zadeve in tujce RSNZ oziroma uprave milice. Tako je nastal nov in hkrati tudi prvi slovenski Zakon o nadzoru državne meje (1991), ki je bil sprejet v sklopu slovenske osamosvojitvene zakonodaje 25. junija 1991 v Skupščini Republike Slovenije. Opozoriti je treba, da je bila celovita uporaba vseh določb tega zakona začasno zadržana zaradi brionskega moratorija (Brionska deklaracija, 1991), zakon pa je pravno in dejansko začel veljati 8. oktobra 1991 (Celar, 2002: 126).

6 ZAHTEVA ZVEZNEGA SEKRETARIATA ZA NOTRANJE ZADEVE PO POENOTENJU UNIFORME MILICE V JUGOSLAVIJI

Posebna zahteva Zveznega sekretariata za notranje zadeve na področju javne varnosti je bila, da je treba uniforme milice v celotni državi (op. avtorja: Jugoslaviji) urediti tako, da nihče ne bi opazil, da je miličnik prestopil republiško mejo. V Sloveniji bi morali zato spremeniti kroj uniforme in odstraniti embleme slovenske milice (Bukovnik, 2002: 162). Glede na takratno ureditev področja notranjih zadev je Zvezni sekretariat za notranje zadeve imel določene pristojnosti glede državne varnosti, mejnih zadev in tujcev ter enotne barve in kroja uniforme in enotne barve in registracije vozil milice. To je bil razlog, da je bila v okviru Zveznega sekretariata za notranje zadeve ustanovljena Komisija za pripravo predloga idejne rešitve enotnega znaka – simbola organov za notranje zadeve. Enotni znak oziroma simbol naj bi se uporabljal na uniformah miličnikov in službenih vozilih milice, za priznanja organov za notranje zadeve in za druge namene. Vse te predloge je predstavnik milice na vseh sejah komisije zavrnil in tako je RSNZ (Dopis ..., 1988) Zveznemu sekretariatu za notranje zadeve sporočil, da zelo jasno in odločno zavrača uvedbo enotnega znaka oziroma simbola organov za notranje zadeve. Pri tem se je skliceval na 109. in 138. člen Zakona o notranjih zadevah (1980), Uredbo o nazivih, pogojih za pridobitev nazivov, označbah nazivov in funkcij, izgubi naziva, uniformi, posebnih označbah, oborožitvi in posebni opremi pooblaščenih uradnih oseb ter barvi in emblemu na službenih vozilih organov za notranje zadeve (1981), pozneje pa tudi na Uredbo o nazivih, označbah funkcij, uniformi, barvi in emblemu na službenih vozilih milice ter o oborožitvi in posebni opremi delavcev milice (1987) in Uredbo o priznanjih organov za notranje zadeve (1981).

Zaradi stališč slovenske milice v komisiji so se pogovori začeli zaostrovati, prav tako tudi na ravni republiških in pokrajinskih sekretarjev. Republiški sekretar za notranje zadeve Tomaž Ertl je predsedniku predsedstva SR Slovenije in predsedniku CK ZKS predlagal, da povabita zveznega sekretarja za notranje zadeve v Ljubljano in mu pojasnita, da stališče o emblemu slovenske milice ni le njegovo stališče (op. avtorja: in vodstva slovenske milice), ampak je to politična odločitev slovenskega vodstva. Po tem razgovoru se je ostrina polemik o enotnih uniformah omilila (Bukovnik, 2002: 163).

Nasprotovanje slovenske milice in Republiškega sekretariata za notranje zadeve je privedlo do sprejetja rešitve, da se kot simbol pripadnosti in enotnosti v celotni državi na ovratnikih suknjiča zimskega kompleta uniforme in na levem zgornjem žepu vetrnega jopiča letnega kompleta uniforme nosi značka v obliki zveznega grba. Tudi odločitev slovenske milice in RSNZ je treba razumeti kot pomemben prispevek k poznejšemu dogajanju v Republiki Sloveniji, saj bi lahko zvezna oblast, če bi bili uniforma milice in njeni simboli enotni, to zlorabila, ne nazadnje tudi ob napovedanem »mitingu resnice« 1. decembra 1989 v Ljubljani.

7 ZAHTEVE PO UVEDBI ENOTNEGA INFORMACIJSKEGA SISTEMA V ZVEZNEM SEKRETARIATU ZA NOTRANJE ZADEVE

Javnosti manj znan primer odpora Slovenije proti zvezni oblasti v drugi polovici osemdesetih let prejšnjega stoletja, v katerem so sodelovali organi za notranje zadeve, je povezan s projektom za vzpostavitev enotnega informacijskega sistema organov za notranje zadeve SFRJ (v nadaljnjem besedilu: EIS ONZ)¹, ki so ga v Zveznem sekretariatu za notranje zadeve (v nadaljevanju: ZSNZ) sprožili leta 1987, in sicer po sprejetju Zakona o izvajanju notranjih zadev iz pristojnosti zveznih upravnih organov (1985, 1986). Projekt sta sestavljali dve nalogi: izdelava idejnega projekta tehničnega povezovanja računalnikov jugoslovanskih ONZ v omrežje, ki bo omogočalo izmenjavo podatkov in medsebojno komuniciranje, in izdelava »konceptije funkcioniranja aplikacij v EIS ONZ«², s katero naj bi bila opredeljena obseg in način obdelovanja določenih vrst podatkov v okviru EIS ONZ.

V delovni skupini, ki ji je bila zaupana izdelava koncepta delovanja aplikacij³, so predstavniki ZSNZ in RSNZ Srbije že na prvem sestanku marca 1988 povedali, da naj bi bil ZSNZ po omenjenem zakonu poleg usklajevanja razvoja, medsebojnega povezovanja in delovanja EIS ONZ pooblaščen tudi za neposredno vodenje določenih registrov oziroma evidenc s področja notranjih zadev za območje celotne Jugoslavije.

Šlo je za poskus, da bi na zvezni ravni, tj. na računalnikih ZSNZ, namesto dotedanega obdelovanja anonimnih statističnih podatkov, vezanih na izvajanje nalog ONZ na področju javne varnosti in upravnih notranjih zadev (edina izjema je bil zvezni tiralični register, ki je obsegal iskane osebe in predmete na območju celotne Jugoslavije), ki so jih ZSNZ-ju za potrebe statističnega poročanja in analitskih obdelav sporočali republiški in pokrajinski sekretariati za notranje zadeve, vzpostavili registre oziroma evidence podatkov o osebah, predmetih in dogodkih. Ti bi zajemali:

- v segmentu »oseba«: vse osebe (fizične in pravne osebe; pri fizičnih osebah tako državljanke kot tujce), ki so predmet interesa ONZ⁴ ali proti katerim ONZ izvajajo določene ukrepe, kakor tudi osebe, ki pri ONZ uveljavljajo določene pravice oziroma zahteve;

1 Projekt so v ZSNZ vodili s kratico JIS OUP SFRJ (jedinstveni informacijski sistem organa unutrašnjih poslova SFRJ).

2 Informacija o izdelavi konceptije razvoja enotnega informacijskega sistema ONZ SFRJ z dne 3. novembra 1988 je bila obravnavana na 31. seji Komisije ISONZ RSNZ SRS (stalna zbirka dokumentarnega arhiva MNZ RS; zapisnik seje Komisije ISONZ s prilogami, št. 31/3-S-655/88).

3 Delovno skupino je z odločbo januarja 1988 imenoval predsednik Komisije za informacijski sistem ONZ SFRJ in pomočnik zveznega sekretarja Dušan Trajkovski, sestavljali pa so jo predstavniki zveznega ter republiških in pokrajinskih sekretariatov za notranje zadeve.

4 V besedni zvezi »predmet interesa ONZ« so se skrivale predvsem različne oblike prikritega nadzora nad določenimi fizičnimi osebami.

- v segmentu »predmet«: vse fizične predmete, povezane z inkriminiranimi dejanji, in predmete, ki jih ONZ nadzirajo iz varnostnih razlogov (npr. določena vozila, orožje ipd.);
- v segmentu »dogodek«: vse varnostno zanimive pojave in inkriminirana dejanja (npr. kazniva dejanja in prekrške) ter ukrepe in postopke ONZ pri spremljanju, odkrivanju in preprečevanju teh pojavov in dejanj.

Slovenija se je takim nameram uprla. Stališče slovenskega RSNZ je namreč bilo, da lahko ONZ zbirajo in obdelujejo le podatke v zvezi z izvajanjem nalog, za katere so stvarno pristojni, veljavna zakonodaja pa po mnenju RSNZ ni dajala podlage za vzpostavitev predlaganih registrov oziroma evidenc podatkov v okviru enotne baze na računalniku ZSNZ.

Komisija za informacijski sistem organov za notranje zadeve (v nadaljnjem besedilu: komisija ISONZ) v slovenskem RSNZ, ki jo je vodil namestnik republiškega sekretarja za notranje zadeve, je na 30. seji 15. aprila 1988, na kateri je obravnavala poročilo o delu (zvezne) delovne skupine za izdelavo koncepta delovanja aplikacij v EIS ONZ, ocenila, da delovna skupina podatkov oziroma registrov in evidenc, ki naj bi se obdelovali v integrirani bazi elektronskega računalniškega centra ZSNZ, ni določila v skladu oziroma ob upoštevanju veljavnih predpisov, ki urejajo delovna področja in pristojnosti zveznih oziroma republiških in pokrajinskih organov za notranje zadeve.

Komisija ISONZ je nadalje ugotovila, da gre pri informacijskih sistemih ONZ Jugoslavije za »devet⁵ enakovrednih in med seboj povezanih ERC oziroma baz in ne za eno skupno bazo v ZSNZ.«⁶ in da je bil »naš (op. avtorja: mišljen je pristop slovenskega RSNZ) dosednji pristop k formiranju baz podatkov primeren, nadaljnje delo bo le nadaljevanje pristopa, ki je bil pri nas že uveljavljen.«⁷ Predstavnikom slovenskih ONZ, ki bodo sodelovali v delu zvezne projektne skupine oziroma njenih delovnih skupin ali pri drugih oblikah sodelovanja, vezanih na povezovanje informacijskih sistemov pokrajin v EIS ONZ, je naložila, da pri delu v teh skupinah dosledno vztrajajo pri spoštovanju zakonsko določenih pristojnosti za zbiranje in obdelovanje podatkov oziroma za izvajanje pooblastil, na katera je vezano posamezno obravnavanje podatkov.

Stališča in usmeritve, ki so jih slovenski predstavniki dosledno zastopali in zagovarjali, so privedle do tega, da je koncept integrirane baze podatkov v ZSNZ po letu in pol pritiskov in burnih razprav na nekaj sestankih delovne skupine, na sejah zvezne komisije za informacijski sistem ONZ in tudi preko neposrednih intervencij predstavnikov ZSNZ pri vodilnih delavcih slovenskega RSNZ propadel, delo projektne in delovnih skupin pa je dokončno zamrlo jeseni 1989, sicer brez formalnih odpovedi. Registri in evidence, s katerimi je upravljal slovenski RSNZ, so ostali (samo) na centralnem računalniku v Ljubljani.

5 Zvezni, šest republiških in dva pokrajinska informacijska sistema sekretariatov za notranje zadeve.

6 Zapisnik 30. seje komisije ISONZ.

7 Zapisnik 30. seje komisije ISONZ.

8 POUDARJANJE PRIMATA ZVEZNE ZAKONODAJE NA PODROČJU JAVNE VARNOSTI

V drugi polovici osemdesetih let so si ZSNZ in tudi drugi zvezni organi vedno bolj prizadevali, da bi določene zadeve v državi urejali enotno. Tako si je ZSNZ prizadeval pridobiti čim več pristojnosti na področju javne varnosti. Z izgovorom, da gre za varovanje tujih diplomatskih predstavništev v Beogradu, je ustanovil zvezno brigado milice. RSNZ in milica sta se pošiljanju miličnikov v zvezno brigado milice uprla z argumentom, da zakonska podlaga za premestitev miličnikov na delo zunaj Slovenije proti njihovi volji ne obstaja (Bukovnik, 2002: 162).

Ker je pošiljanje miličnikov na Kosovo določal poseben odlok predsedstva SFRJ, se temu nismo mogli izogniti, smo pa število zmanjšali na najmanjšo možno mero. Omeniti je treba, da so bili naši miličniki dejansko odgovorni RSNZ SR Slovenije, čeprav so bili na Kosovu formalno podrejeni vodstvu zvezne brigade oziroma skupnemu vodstvu, ki je delovalo na Kosovem. V praksi je moral starešina milice, ki je vodil slovensko enoto na Kosovu, vselej, kadar bi bila njihova intervencija v nasprotju z našimi predpisi, pred ukrepanjem pridobiti soglasje vodstva slovenske milice oziroma republiškega sekretarja. To potrjuje tudi ravnanje naše enote ob intervenciji zvezne brigade v rudniku Stari trg, v kateri naši miličniki kljub ukazu vodstva zvezne brigade po odločitvi takratnega republiškega sekretarja Tomaža Ertla niso sodelovali (ibid.: 163).

Takratno ravnanje milice je bilo marsikdaj težko opredeliti kot zakonito ravnanje, saj je to bilo predvsem legitimno ravnanje, ki je bilo posledica razumnega ravnanja milice v skladu z interesi slovenskega naroda, ki se je upiral nekaterim odločitvam jugoslovanskega vodstva, ki je zaviralo razvoj demokracije v Sloveniji.

Milica je imela tudi liberalnejši pristop pri izvajanju določenih nalog na področju varstva ustavne ureditve oziroma pri pregonu kaznivih dejanj in prekrškov s političnim obeležjem, saj je pri teh dejanjih dajalo mnenje tudi v občini oblikovano strokovno telo, t. i. varnostni kolegij (Pravila postaje milice, 1982: 173. člen). V poznih osemdesetih letih milica ni več v celoti sprejemala koncepta delovanja na področju državne varnosti, kar je zahtevala služba državne varnosti.

Marsikdaj bi lahko rekli, da je bilo delovanje milice v posameznih primerih prej legitimno kot zakonito, saj zakonodaja ni uspela upoštevati hitre demokratične procese v Sloveniji. Legitimnost je bila vselej vezana na načela pravne države ter povezana z varovanjem človekovih pravic in njihovih svoboščin.

9 NEKATERE KLJUČNE NALOGE OPERATIVNEGA ŠTABA RSNZ IN PEM RSNZ

9.1 Splošno o akciji »Sever«

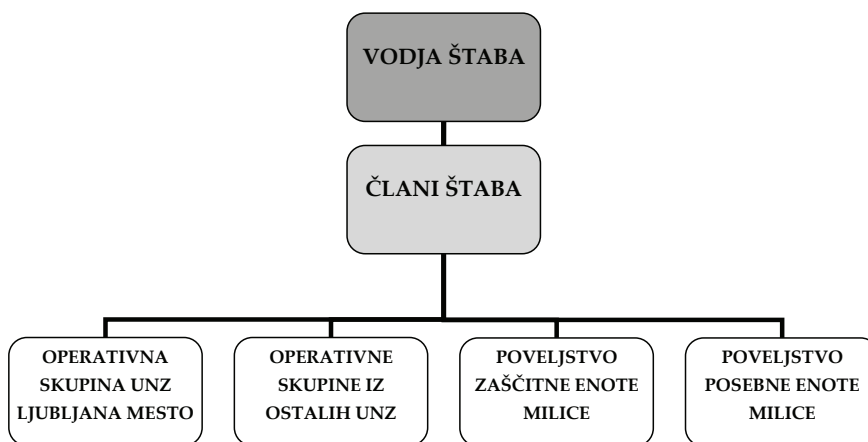
Akcija »Sever« je bila pomemben del osamosvojitvenih procesov Republike Slovenije. Njen pomen je bil veliko večji kot samo preprečitev »mitinga resnice«, pri čemer je sodelovalo 6472 miličnikov, rezervnih miličnikov in drugih delavcev organov za notranje zadeve. Akcija je pomenila zelo resno in javno opozorilo

Beogradu, da bo republiška oblast skupaj z ONZ in milico v Sloveniji sama skrbela za javni red in mir ter da nikomur ne bo dovolila »mitingovanja« in preprečevanja razvoja demokratičnih procesov .

Akcija »Sever« se je uradno začela novembra, za mnoge že veliko prej oziroma v začetku leta 1989. Za avtorja prispevka se je začela že v januarju 1989, ko ga je takratni republiški sekretar za notranje zadeve Tomaž Ertl imenoval za poveljnika PEM RSNZ. Takrat so se mitingi po Jugoslaviji že »dogajali« , v Sloveniji pa je bil miting napovedan za 25. marca. PEM RSNZ se je takrat kadrovsko in materialno okrepila ter se začela usposabljanje za ukrepanje in vzpostavljanje javnega reda in miru ob javnih prireditvah in mitingih ter za skupinsko izvajanje prisilnih sredstev, ki so segala od uporabe fizične sile, gumijevke, vodnega curka do uporabe strelnega orožja.

9.2 Operativni štab RSNZ za vodenje akcije »Sever«

Vloga operativnega štaba je bila neposredno vodenje akcije »Sever« ter določanje relacij pri poveljevanju in pripravi vseh krovnih načrtov za izvedbo akcije. Naloga avtorja, prav tako člana operativnega štaba, je bila povezovati delo PEM RSNZ z operativnim štabom in z drugimi enotami ter sodelovati pri načrtovanju vseh ukrepov, zlasti tistih, ki jih je izvajala PEM RSNZ. Strategija delovanja operativnega štaba je razvidna iz spodnje slike.



Slika 1:
Organizacijska shema operativnega štaba RSNZ (Bukovnik, 2002: 85)

Takšna strategija je omogočala izvajanje vseh nalog na način, kot je določala Odločba o imenovanju operativnega štaba RSNZ za vodenje akcije »SEVER« (1989). Ta je med drugim dopuščala, da v primeru, ko je na določenem območju potrebno ukrepanje celotne PEM RSNZ in vseh drugih enot milice, vodenje in poveljevanje tem enotam prevzame operativni štab RSNZ oziroma poveljstvo PEM RSNZ po ukazu operativnega štaba RSNZ.

Organizacija in komunikacija med operativnim štabom, sekretarjem za notranje zadeve in PEM RSNZ je potekala po posebnem načrtu brez zapletov, odločanje je potekalo navzdol, od sekretarja do operativnega štaba, poveljstva PEM RSNZ ter do uprav za notranje zadeve in posameznih enot milice (Čas, 1999: 27). Avtor prispevka je v pogovoru z avtorjem knjige »Sever« omenil (v: Bukovnik, 2002: 82), da gre pri akciji »Sever« za pomembno strokovno izkušnjo, ki jo je treba upoštevati tudi pri drugih podobnih akcijah: tako kot v akciji »Sever« je treba izbrati sposobne ljudi, štabu je treba dati moč odločanja, v njihove odločitve se ne smejo vmešavati drugi, ki so pri rednem delu po hierarhiji višji od članov operativnega štaba – odločitev republiškega sekretarja za notranje zadeve je bila pravilna, ko je odločil, da komunikacija v akciji »Sever« poteka neposredno z operativnim štabom in ne preko posrednikov.

9.3 Posebna enota milice RSNZ

Vse sodobne policije imajo posebne enote, ki se jih lahko zaradi varnostnih potreb skliče v okviru rednega in rezervnega sestava. Tudi Zakon o notranjih zadevah (1980), ki je veljal med akcijo »Sever«, je v 24. členu določal: »Če je potrebno zaradi varovanja ustavne ureditve ali vzdrževanja javnega reda in miru, lahko republiški sekretar sestavi iz pooblaščenih uradnih oseb ONZ, učencev izobraževalnega centra in oseb v rezervnem sestavu posebno enoto milice za izvršitev določene uradne naloge in v ta namen odredi koncentracijo tehničnih sredstev in opreme, ki je v uporabi teh organov in enot«.

Posebna enota je bila ustanovljena leta 1972 zaradi takratnih varnostnih razmer (op. avtorja: po akciji Raduša, ko je prek meje na območju občine Radlje ob Dravi nezakonito vstopilo 19 oboroženih diverzantov), vendar od ustanovitve do leta 1989 enota ni izvedla odmevnejših akcij, pač pa je doživela le nekaj manjših organizacijskih sprememb in se preimenovala v posebno enoto milice RSNZ (Bukovnik, 2002: 73). Ta je v tem času doživela kar precej vsebinskih sprememb, ki so se nanašale na taktiko delovanja in ustreznega razporejanja k natančno določenim nalogam kot pomoč rednemu sestavu milice na določenih območjih.

PEM RSNZ je bila torej enota na sklic in je bila v akciji »Sever« tudi vpoklicana. Enota je bila sestavljena iz aktivnih in rezervnih miličnikov in je štela 1391 članov: aktivnih miličnikov je bilo 723, rezervnih pa 668. Imela je poveljnika (poveljnik je bil avtor prispevka), namestnika in več pomočnikov ter bila pristojna za območje vseh trinajstih uprav za notranje zadeve (v nadaljevanju: UNZ); v manjših UNZ je bil samo vod ali samostojna četa, v večjih pa bataljon. Med delovanjem za preprečitev »mitinga resnice« v Ljubljani je bila sklicana ljubljanska PEM, njena naloga je bila zagotavljati pomoč pri opravljanju rednih nalog milice na tem območju, operativni štab RSNZ in vodstvo PEM RSNZ pa je ta del PEM uporabljal v skladu z varnostnimi razmerami. Hkrati je bila v izobraževalnem centru ONZ v Tacnu še rezerva pripadnikov PEM RSNZ, ki je bila zelo mobilna in je lahko v vsakem trenutku priskočila na pomoč drugim enotam v Ljubljani, Krškem oz. drugih slovenskih krajih (Čas, 1999: 27).

Organiziranost PEM RSNZ je razvidna iz spodnje tabele.

Formacija I		Formacija II	
Ljubljana mesto - okolica 1. četa	3 vodi 124 miličnikov	Ljubljana mesto - okolica 1. bataljon	3 čete 6 vodov 224 miličnikov
Maribor 2. četa	3 vodi 124 miličnikov	Maribor 2. bataljon	3 čete 6 vodov 224 miličnikov
Ceje - Slovenj Gradec 3. četa	3 vodi 108 miličnikov	Ceje - Slovenj Gradec 3. bataljon	3 čete 6 vodov 190 miličnikov
Koper – Postojna 4. četa	3 vodi 108 miličnikov	Koper – Postojna 4. bataljon	2 četi 5 vodov 204 miličnikov
Kranj 5. četa	2 voda 68 miličnikov	Kranj 5. bataljon	2 četi 4 vodi 130 miličnikov
Nova Gorica 6. četa	2 voda 68 miličnikov	Nova Gorica 6. bataljon	2 četi 4 vodi 130 miličnikov
Murska Sobota 7. četa	2 voda 68 miličnikov	Murska Sobota 7. bataljon	2 četi 4 vodi 130 miličnikov
Novo mesto – Krško – Trbovlje Samostojni vod	54 miličnikov	Novo mesto – Krško – Trbovlje Samostojni vod	3 vodi 105 miličnikov
Poveljstvo PEM RSNZ		Poveljstvo PEM RSNZ	
14 miličnikov		14 miličnikov	
skupaj	7 čet 19 vodov 723 miličnikov	skupaj	7 bataljonov 18 čet 39 vodov 1.391 miličnikov

Tabela 1:
Pregled
formacij čet
in bataljonov
po UNZ, ki
je veljal med
akcijo »Sever«
(Bukovnik,
2002: 75)

9.4 Sodelovanje drugih v akciji »Sever«

Pri preprečitvi »mitinga resnice« ni sodelovala samo PEM, temveč vse enote milice v Sloveniji in tudi druge službe ONZ, kot so kriminalistična služba, služba državne varnosti, uprave za notranje zadeve in druge službe, skupaj torej 6472 delavcev ONZ (Čas, 1999: 27). Od tega je:

- v PEM RSNZ sodelovalo 1391 miličnikov, od tega 723 aktivnih in 668 rezervnih miličnikov,
- iz ZEM RSNZ 300 miličnikov,
- iz postaj milice 2366 miličnikov,
- vpoklicanih je bilo 1400 rezervnih miličnikov,
- sodelovalo 415 kriminalistov in

- 600 delavcev službe državne varnosti (Bukovnik, 2002: 221).

Poudariti je treba, da je PEM RSNZ oziroma operativni štab RSNZ neposredno ali posredno sodeloval tudi z drugimi organi, organizacijami in inštitucijami. Da ne bo zamere, bomo omenili le nekaj primerov tega sodelovanja: V Kliničnem centru so bile v pripravljenosti posebne intervencijske skupine za hitro nudenje prve pomoči in posebni prostori za sprejem ranjenih oziroma poškodovanih, zavodi za prestajanje zapornih kazni so imeli pripravljene posebne prostore za sprejem pridržanih in posebne skupine za vodenje postopkov, strojevodje so imeli posebne naloge, da vlak odpeljejo nazaj v Beograd ali po posebni odločitvi v krakovski gozd, kjer bi zadrževali udeležence mitinga, organizatorje pa pridržali.

9.5 Poimenovanje akcije »Sever« oziroma zakaj Združenje Sever

Iz celotnega prispevka izhaja, da je beseda »sever« v tistih časih kazala na »določen« odpor slovenske milice in drugih delavcev organov za notranje zadeve do nekaterih rešitev, ki jih je takrat ponujal »jug« oziroma Zvezni sekretariat za notranje zadeve, Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo in Jugoslovanska ljudska armada. In prav zaradi tega beseda »sever« nikakor ni le sinonim za delovanje slovenske milice v času, ko je miting v Sloveniji preprečila, temveč je tudi sinonim za delovanje slovenske milice in drugih delavcev organov za notranje zadeve v vseh procesih, ki so prispevali k osamosvojitvi Slovenije, vključno z osamosvojitveno vojno in odhodom zadnjega vojaka JLA iz Slovenije.

10 SKLEPNA MISEL

Mitinga v Ljubljani 1. decembra 1989 ni bilo, saj so na Trg revolucije prišli le posamezniki oziroma manjše skupine protestnikov in še med temi je bilo precej radovednežev in naključno mimoidočih. A to ne pomeni, da se ni nič zgodilo. Zgodilo se je, kar smo načrtovali in v kar smo usmerili svoje policijsko-varnostno in organizacijsko-načrtovalno znanje ter utečeno strokovno sodelovanje z drugimi organi in organizacijami in državljani Republike Slovenije.

Akcija »Sever« je bila tako uspešna predvsem zato, ker je ob napovedi »mitinga resnice« takratna oblast sprejela politične in oblastne odločitve, ki so organom za notranje zadeve, predvsem pa milici in njenim posebnim enotam, omogočili izvesti vse potrebne ukrepe za preprečitev mitinga. Ob napovedanem mitingu je treba tudi vedeti, da je bil glavni in edini cilj vseh vpletenih preprečiti miting zlepa ali zgrda, če govorimo v policijskem žargonu, brez uporabe ali pa z uporabo sile. In to je bilo tudi doseženo.

Naj na koncu ponovim, kar sem v zvezi z akcijo »Sever« zapisal že pred desetimi leti: »Menim, da se je delovanje slovenske milice in drugih enot organov za notranje zadeve, ki je preprečilo miting leta 1989, do sedaj premalo omenjalo, saj se ni pripisovalo prave teže akciji »Sever«, ki je takrat zajemala vse dejavnosti milice in drugih enot organov za notranje zadeve za preprečitev napovedanega

»mitinga resnice« v Ljubljani in ki pomeni enega od prvih korakov v procesu osamosvojitve Slovenije. Ob tem pozabljamo, da se je milica že prej, zlasti v letu 1989, dejavno pripravljala na najrazličnejše možne »scenarije« in da se je tudi po 1. decembru pripravljala, usposabljala in nasploh prilagajala novim razmeram. Tako je s svojo odločnostjo in vsestransko pripravljenostjo skupaj z drugimi izbojevala samostojnost Republike Slovenije in tako pomagala uresničiti voljo slovenskega naroda.« (Čas, 1999: 28)

Danes bi k temu dodal le še to: prav zaradi visoke varnostne in obrambne sposobnosti, ki si jo je pridobila z večletnim trdim delom ter njene pripadnosti in domoljubnosti, je milica kot celota in skupaj z drugimi delavci organov za notranje zadeve prispevala zelo velik delež k osamosvojitvi Republike Slovenije, zato je napačno te zasluge pripisovati nekaterim hitro izpeljanim organizacijskim rešitvam, še manj pa le nekaterim posameznikom, ki so pri tem sodelovali.

LITERATURA

- Analiza organiziranosti, usposobljenosti in aktivnosti narodne zaščite.* (1986). Ljubljana: RSNZ.
- Bravničar, D. (1976). Nastanek in razvoj narodne zaščite v Sloveniji do prehoda v odsek za notranje zadeve pri predsedstvu SNOS. V: *Zbornik strokovnega posvetovanja*. Ljubljana: RSNZ.
- Brionska deklaracija. (1991). *Uradni list RS*, 1 (5).
- Bukovnik, A. (2002). *Sever*. Ljubljana: Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Celar, B. (2001). Državna meja – pomemben atribut državnosti. *Varnost*, 50 (pos. št.), 9-11.
- Celar, B. (2002). *Slovenija in njene meje*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Čas, T. (1999). Intervju z nekdanjim poveljnikom PEM RSNZ. *Varnost*, 48 (pos. št.), 26-28.
- Čas, T. (2009). Razprava o domoljubju v varnostnem sistemu. V: T. Kladnik (ur.), *Pogovori pri predsedniku republike, Domoljubje* (str. 38-40). Ljubljana: Defensor.
- Čelik, P. (2001). Dejavniki uspešne obrambne vloge slovenske milice. *Varnost*, 50 (pos. št.), 5-7.
- Dopis številka 21/5-5-Z-145/2-88.* (1988). Ljubljana: RSNZ.
- Enciklopedija Slovenije.* (1993). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jeglič, P. (1987). *Narodna zaščita kot oblika zaščitnega in obrambnega organiziranja v samoupravno zasnovanem varnostnem sistemu: varnost kot sistemska funkcija – študija primera*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
- Letno poročilo RSNZ.* (1990). Ljubljana: RSNZ.
- Navodilo o uporabi enot civilne zaščite za opravljanje določenih nalog narodne zaščite. (1983). *Uradni list SRS*, 40 (29).
- Odločba o imenovanju delovne skupine, ki bo pripravila projekt zavarovanja državne meje Republike Slovenije: št. O215-3/3-Z-228-01/15-90.* (1990). Ljubljana: RSNZ.
- Odločba o imenovanju operativnega štaba za vodenje akcije »SEVER«: številka 21/5-3/2-Z-334/1-89.* (1989). Ljubljana: RSNZ

- Pravila postaje milice.* (1982). Ljubljana: RSNZ.
- Pravilnik o organiziranju, aktiviranju in opravljanju nalog ter oznakah in oborožitvi narodne Zaščite. (1983). *Uradni list SRS*, 40 (29).
- Protokol med FLRJ in Republiko Italijo o svobodnem prehodu na vrhove planin Mangart in Kanin. (1959). *Uradni list FLRJ: Mednarodne pogodbe*, 15 (11).
- Smernice Predsedstva SRS za nadaljnji razvoj, organiziranje in delovanje narodne zaščite. (1983). Ljubljana: Predsedstvo SRS.
- Sporazum med SFRJ in Republiko Avstrijo o obmejnem prometu. (1975). *Uradni list SFRJ: Mednarodne pogodbe*, 31 (3).
- Sporazum med vlado SFRJ in vlado LR Madžarske o maloobmejnem prometu oseb. (1975). *Uradni list SFRJ: Mednarodne pogodbe*, 31 (3).
- Uredba o nazivih, označbah funkcij, uniformi, barvi in emblemu na službenih vozilih milice ter o oborožitvi in posebni opremi delavcev milice. (1987). *Uradni list SRS*, 44 (9).
- Uredbo o nazivih, pogojih za pridobitev nazivov, označbah nazivov in funkcij, izgubi naziva, uniformi, posebnih označbah, oborožitvi in posebno opremi pooblaščenih uradnih oseb ter barvi in emblemu na službenih vozilih organov za notranje zadeve. (1981). *Uradni list SRS*, 38 (25).
- Uredba o priznanjih organov za notranje zadeve. (1981). *Uradni list SRS*, 38 (25).
- Ustava Republike Slovenije. (1974). *Uradni list SRS*, 31 (6).
- Zakon o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah. (1976). *Uradni list SRS*, 33 (23).
- Zakon o izvajanju notranjih zadev iz pristojnosti zveznih upravnih organov. (1985, 1986). *Uradni list SFRJ*, 41 (7), 42 (24).
- Zakon o nadzoru državne meje. (1991). *Uradni list RS*, 1 (1).
- Zakon o notranjih zadevah. (1980). *Uradni list SRS*, 37 (28).
- Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. (1982). *Uradni list SRS*, 39 (35).

O avtorju:

Dr. Tomaž Čas, univ. dipl. pravnik, magister kazenskopравnih znanosti in doktor obramboslovja. Je docent za zasebno varnost in pooblastila na Fakulteti za varnostne vede v Ljubljani, kjer je nosilec predmeta na magistrskem in doktorskem študiju za področje zasebne varnosti. Nazadnje je bil zaposlen kot državni sekretar na Ministrstvu za obrambo, danes je direktor podjetja Čas – zasebna šola za varnostno izobraževanje, d.o.o. Med akcijo »Sever« je bil pomočnik načelnika uprave milice RSNZ in poveljnik posebne enote milice RSNZ. Napisal je več monografij, učbenikov in več kot 130 znanstvenih, strokovnih in drugih člankov.